

שנינו במשנתנו: נחזינה היה חופר שיחין.

ואמרינן: שהיה חופר בורות שיחין ומערות.

והוה ידע האי דין כיה [איזה סלע] מקורר ד-א
מיא [מימיו קריין], והאי דין כיה אית בה
שרברובי [ואיזה חמימים]. ועד היכן
שרברובותיה מטיא [ועד היכן מגעת
חמימותיה].

אמר רבי אליעזר: אעפ"י שהיה עוסק ודואג
שיהיה מים לשתות לעולי רגלים, בכל זאת
מת בנו בצמא.

אמר רבי חנינא: מאן דאמר רחמנא וותרן,
יתוותרון בני מעווי [כל האומר שהקדוש
ברוך הוא וותרן, שמוותר לעוברים על
דבריו, "וותרו מעיו", שיתהפכו ויפסק
תפקודם].

אלא, הקב"ה דרכו שהוא מאריך רוחיה,
ולבסוף — הוא גבי דידיה!

שאינן הוא וותרן, אלא מאריך אפו, ולבסוף,
גובה את חובו.

ודבר זה למדנו גם מעובדה זו של נחזינה
חופר שיחין, כי אף שעסק במצוה זו, בכל
זאת מת בנו בצמא מחמת שלא היה נחזינה
מכסה את הבורות, היות ואין ויתור לפניו.

ואע"ג שפטור היה על פי דין מלכסותם כיון
שמסרם לרבים, מכל מקום הקדוש ברוך הוא
מדקדק עם צדיקים כחוט השערה.

וכדאמר רב אחא: כתיב בתהילים "וסביבו
נשערה מאד".

שמא היתה מסוכנת בעיניה, ונתרפאה,
ונדבה קן נדבה. והמביא קן נדבה מביא שני
עופות לעולה, ולא אחד לחטאת ואחד
לעולה.

וכן זו שאומרת הבאתי "קן לימתי", סברין
מימר הכהנים שכוונתה ששופעת היא דם
כים, ומביאה קן חובה לטהרת זיבתה.

אמר לון מרדכי: דלמא אין כוונתה לומר
שזבה היא. אלא נתכוונה לומר שבימה
סכנת, שנסתכנה בים וניצלה. ומשום כך
נדבה קן נדבה, ועליה להביא שני עופות
עולות, כדין קן נדבה.

וכן זו שאומרת הבאתי "קן לזיבתי", סברין
מימר הכהנים שכוונתה שהיא זבה ממש,
ומביאה קן חובה.

אמר לון מרדכי: זאב בה ליטול את בנה,
ונדרה להביא קן להצלת בנה, ועליה להביא
ב' עולות, כדין קן נדבה.⁽⁵⁸⁾

שנינו במשנתנו: בן אחיה ממונה על חולי
מעיים.

ומבאר הגמרא: מדוע היו מצויין כהנים
חולי מעיים?

ואמרינן: על ידי שהיו הכהנים מחלכין יחפים
על הרצפה, והיו אוכלין בשר הקדשים,
ושותין מים שהרי אסורים לשתות יין
בעזרה, היו באין לידי חולי המעיים.

והוה ידע הממונה על חולי המעיים, האי דין
[איזה] חמר [יין] טב למעיא [טוב למעיים],
והאי דין חמר סמם [מזיק] למעיא.

58. הקשה ה"יפה מראה" למה נתחכם פתחיה לפרש דבריהן כך ולא פירש כמשמען?

וכוונת הכתוב לומר שאלו הנמצאים סביבו של הקדוש ברוך הוא, שהם הצדיקים, הקרובים אליו והדבוקים בו — מדקדק הקב"ה עממה במעשיהם כחוט השערה.

והביטוי "נשערה" — לשון שערה הוא.

אמר רבי יוסי: לא מטעם הזה אנו למדים כן. אלא מן מה דכתיב בתהילים: "ונורא הוא על כל סביביו".

הרי, שמטיל הקב"ה את מוראו ואימת משפטיו על הקרובים אליו יותר מן הרחוקים.

רבי הגוי בשם רבי שמואל בר נחמן אמר: מעשה בחסיד אחד, שהיה חופר בורות שיחין ומערות לעוברים ושבים.

פעם אחת, היתה בתו עוברת בדרכה לילך להנשא, ושטפה נהר.

והוון כל עמא עללין לגביה. בעון מנחמתיה [והיו כל העם הולכים אצלו לנחמן], ולא קיבל עליו מתנחמא [ולא קיבל עליה תנחומיהם].

עאל [נכנס] רבי פנחס בן יאיר לגביה. ובעי מנחמתיה, ולא קיבל עליו מתנחמא [ורצה אף הוא לנחמו בדברים ולא קיבל החסיד תנחומיו].

אמר לון [להם] רבי פנחס בן יאיר: וכי דין הוא חסידכון [וכי זה הוא אשר אומרים אתם עליו כי חסיד הוא]? והרי אינו מצדיק עליו את הדין ואינו מקבל תנחומים!

אמרו ליה לרבי פנחס בן יאיר: רבי, כך וכך היה עושה, שהיה חופר בורות מים לצורך הרבים. וכך וכך אירע ליה, שבאו מי הנהר ושטפו את בתו בדרכה לנישואיה.

אמר להם רבי פנחס בן יאיר: אם כך היה עושה לשם שמים, וכי אפשר שהיה מכבד את בוראו במים והוא מקפחו ומענישו במים — בטביעת בתו במי הנהר. לא יתכן. אלא, ודאי הוא שתעלה בתו מהנהר.

מיד נפלה קול הברה בעיר: באת בתו של אותו האיש! שניצלה משטפון הנהר.

אית דאמרי: שניצלה בסוכתא איתערית — שנודמן לה ענף בנהר ונאחזה בו ויצאה.

ואית דאמרי: מלאך ירד מן השמים כדמות רבי פנחס בן יאיר, והצילה.

שנינו במשנתנו: גביני ממונה על הברז, שהיה מכריו בבית המקדש בבקר.

ומה היה אומר: עמדו הכהנים לעבודה, ולויים לדוכנן, וישראל למעמדן. (59)

בקרבנות הציבור? הא כיון שהמעמד אינו אלא שליחות לכל ישראל, מדוע לא נעשו הלויים או הכהנים שלוחים של ישראל לעמוד על קרבנם? וכתב, שלדעת בן בוכרי שכהנים ולויים אינם שוקלים לא קשה. ד"כיון שלא נשתתפו עם כל ישראל, לא מצי פטרי להו. ודוקא מי שיש לו חלק בקרבן מקיים מצות עמידתו, ואגבו נעשית

ותירץ בשיירי קרבן, שודאי אילו היה כמשמען לא היתה מגלה קלונה ברבים שהיא מקולקלת כל כך, ששופעת דם כמעין או כים. וכן זו שאמרה "לזיבת", היה לה לומר לטהרתי.

59. הקשה בתוספות הרא"ש במסכת תענית [כו א]: מדוע הוצרכו ישראל לעמוד על קרבנם

הינו תרנגול, אלא פעמים הוא אדם, ופעמים תרנגול.

שנינו במשנתנו: **בן בבי ממונה על הפקיע.**

ומה היה עושה: שהיה מזווג פתילות. גודלן וקולען.

רבי יוסי עאל [נכנס] **לכופרא** [שם מקום]. **בעו ממניא עליהון** [רצה למנות עליהם] **פרנסים** [גבאי צדקה] **ולא קיבלון מינהון** [לא רצו לקבל על עצמן להיות פרנסים].

עאל ואמר קומיהון [נכנס ואמר לפנייהם]: **הא תנן במתניתין:**

בן בבי ממונה על הפקיע. (60)

הרי שמנוהו בכלל הממונין הכשרים שבכל דור ודור.

ומה אם זה [בן בב], שנתמנה רק על תיקון הפתילות, זכה להמנות עם גדולי הדור.

אתם, שאתם נתמנין על חיי נפשות, על הצדקה וצרכי הציבור, לא כל שכך שאין לכם לסרב מלהתמנות לתפקיד חשוב זה.

שנינו במשנתנו: **בן ארזא ממונה על הצלצל.**

אגריפס המלך שמע קולו של גביני כשהכריז, עד שמונה פרסאות. ונתן לו מתנות הרבה.

בן גבר — היה ממונה על נעילת שערים.

תירגם [היה מפרש] **רב, קומי** [לפני] **דבית רבי שילא** להא דתנן בפרק קמא דיומא: בכל יום תורמין את המזבח מהאפר שעל גביו ב"קריאת הגבר".

ואמר: קריאת הגבר, פירושו: **קרא גברא ואכריז כרוזא** [קרא הגבר והכריז בכרוז], והיא קריאתו של גביני, שהיה מכריז: עמדו כהנים לעבודתכם.

אמרו ליה דבית רבי שילא: מנין לך לפרש דקריאת הגבר היא קריאתו של גביני?

אמור, פרש שקריאת הגבר משמעותה: קרא תרנגולא! שלתרנגול קורין "גבר" כדאמרינן במסכת יומא: היוצא לדרך קודם קריאת הגבר. והיא קריאת התרנגול.

אמר להו: וכי כל היכי דקתני "גבר" תרנגול הוא?

והתנינן במשנתנו: בן גבר על השערים. וכי אית לך למימר דבר תרנגולא הוא?

ועל כרחך, שלא כל מקום שמוזכר "גבר"

שליחות כל ישראל".

ואף שודאי אף לבן בוכרי יש לכהנים חלק בכפרתן של קרבנות הציבור, מכל מקום אינם "בעלים" על הקרבן. ולדין מעמדות צריכים אנו שיעמדו בעלי הקרבן.

אך עדיין הקשה לדעת רבנן, שאף הכהנים שוקלים, אמאי הוצרכו לישראל דווקא לקיום מצוות המעמדות?

ותירץ, שמא כיון שכל שבט ושבט אקרי

קהל, כדאיתא בהוריות, צריך שיהיה שליח מכל שבט ושבט שיעמוד על הקרבן.

60. בתלמוד בבלי במסכת יומא [כג א] מפרשינן דממונה על הפקיע, היינו שהיה ממונה להלקות את הכהנים והלויים שנמצאו ישינים על משמרתם. שבמקדש היו שומרים בלילה, ומי שנמצא ישן על משמרתו היו מלקין אותו, כמבואר בריש מסכת תמיד.

חכמים והביאו אומנים מאלכסנדריואה שבמצרים שהיו בקיאים במעשה לחם הפנים לאפותו כראוי, אולם ברדייתו מן התנור לא היו בקיאים לרדות כמותן.

שבית גרמו היו מסיקין התנור מבפנים ואופין הלחמים מבפנים התנור והיתה הפת נאפת כל צורכה, ולא היתה מתעפשת.

ואלו — אנשי אלכסנדריא, היו מסיקין את התנור מבחוץ ואופין הפת מבחוץ על גבי התנור ולא בתוכו [גירסת הגר"א]. וכן הוא בבבלין לפי שהיו חוששים לאפות מבפנים, כדי שלא ישבר הלחם ברדייתו, וכיון שלא שלט חום התנור כל כך בפת, לא נאפתה כל צרכה.

והלכך היתה מתעפשת. אך בית גרמו שהיו בקיאים ברדיית לחם הפנים לא חששו לאפות הפת מבפנים, ועל ידי זה לא נתעפשה הפת.

כיון שידעו חכמים בדבר הזה שאנשי אלכסנדריא אינם בקיאים ברדיית הפת, ולכך אופין אותה מבחוץ, ומתעפשת הפת. אמרו: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא — לכבודו ברא. שנאמר: "כל פעל ה' — למענהו".⁽⁶²⁾ ודבר זה אינו לכבוד, אלא גנאי הוא שמתעפש הלחם.

כי הא דתנינן תמן במסכת תמיד: כשבא הכהן הגדול לנסך יין למזבח הניף הפנן בסודרין. וכשראו את הסודרים הקיש בן ארזא על הצלצל, ואחריו התחילו כל הלויים לומר שירה.

הוגרם בן לוי היה ממונה על השיר.

אמר רבי אחא: נעימה יתירה היה יודע הוגרס להשמיע בפיו, ואמרו עליו על הוגרם בן לוי, שחיה מנעים את קולו בזמר.

וכשהיה נועץ גודלו בתוך פיו היה מוציא כמה מיני זמר. והיו כל אחיו הכהנים נזקקין לו בבת ראש [נרתעין מהברת קולו] לאחוריהן.⁽⁶¹⁾

שנינו במשנתנו: בית גרמו היו ממונין על מעשה לחם הפנים.

תנו רבנן: בית גרמו היו בקיאים במעשה לחם הפנים, וברדייתו מן התנור. שהיא אומנות גדולה לרדותו בלא שישבר הלחם, מאחר וצורת לחם הפנים היתה עשויה כמין תיבה פרוצה שניטל כיסויה, ושתי דפנותיה זו כנגד זו. ולא רצו ללמד אומנות זו לאחרים.

ומשום כן סילקום חכמים מעבודתם. ושלחו

גם אחיו הכהנים המשוררים עמו הוצרכו להיות נזקקים בבת ראש לאחוריהם, כדרך כל הרוצה להשמיע קול רם משליך ראשו לאחורו.⁶² וצריך עיון שהרי רק הלויים היו משוררים ולא הכהנים?

62. פירש רבינו חננאל במסכת יומא [לח א], שכוונת הכתוב "כל פועל ה' למענהו" היא:

והרצועה שמלקין בה נקראת "פקיעה" לפי שאינה רחבה בראשה כשאר רצועות המלקות, אלא מפסקת בראשה לרצועות דקות כדי שירגיש בה יותר. ופקיעה הוא לשון פיסוק וסדקים — רש"י יומא שם.

61. בחידושי אגדות להמהרש"א במסכת יומא [לח א]: "שמתוך שהיה משמיע קולו בנעימה,

לטעות בה ולהחליפה בלחם הפנים, כדי שלא יהיו העולם מרננים ואומרים ממעשה לחם הפנים שקיבלו מאבותיהן הן אוכלין.

שנינו במשנתנו: בית אבטינס ממונים על מעשה הקטורת.

תנו רבנן: של בית אבטינס היו בקיאיין על מעשי פיטום הקטורת, שידעו כיצד לכתוש הסממנין ולערבן יפה.

וכן היו בקיאיין ומכירין בעשב הקרוי מעלה עשן, שהיה מעלה את העשן זקוף ומתמר למעלה כמקל, ולא רצו ללמוד זאת לאחרים, ומשום כן סילקום חכמים מעבודתם.

ושלחו והביאו אומנין מאלכסנדריאה של מצרים והיו אומנים אלו בקיאיין בפיטום הקטורת שידעו כיצד לכתוש הסממנין ולערבם יפה, אך במעלה עשן לא היו בקיאיין, שלא היה שום אדם מכיר את העשב אלא בית אבטינס.⁽⁶⁴⁾

ולא שלא היו מכירין כלל עשב "מעלה עשן", שהרי מעלה עשן הוא אחד מסממני

ולפיכך שלחו אחריהם [של בית גרמון] להשיבם לעבודתם, ולא רצו לבא, עד שכפלו להם חכמים שכרן [מכספי תרומת הלשכה].

שעד כאן שנים עשר מנה היו נוטלים כל יום⁽⁶³⁾ בשכרם, ועתה העלו שכרם ונתנו להם עשרים וארבעה מנה.

רבי יהודה אומר: עשרים וארבעה מנה היו נוטלים בכל יום, ונתנו להן עתה ארבעים ושמונה מנה.

אמרו להן חכמים: מפני מה אין אתם רוצים ללמד חכמת עשיית לחם הפנים ורדייתיה?

אמרו להן בית גרמו: מסורת היא בידינו מאבותינו שהבית הזה [בית המקדש] עתיד ליחרב, וחוששים אנו שלא ילמדו אחרים שאינם הגונים וילכו ויעשו כמעשה זה לפני עבודה זרה שלהן.

ובדברים הללו מזכירין אותן חכמים לשבח: שלא יצא ביד בניהם פת נקיה מעולם, אלא היו אוכלים פת קיבר שאינה נקיה, שאין

הקטורת אלא פעם אחת בשנה.

ש"פעל ה' ונתן חכמה לזה יותר מזה, למענהו — כדי שלא יהא המלאכה אלא במי שחפץ".

64. כן פירשו בתוספות ישנים במסכת יומא [לח א].

אולם הבית יוסף [או"ח סימן קל"ג] הביין מדברי רש"י ביומא שלא היו מכירין כלל במעלה עשן. והוציא מזה דמעלה עשן לא מעכב בדיעבד.

וכבר תמהו בבאר שבע [פרק ג בכריתות] ובמשנה למלך [פרק ב מהלכות כלי המקדש], דמפורש להדיא בגמרא [יומא נג א] שאם לא נתן מעלה עשן בקטורת חייב מיתה.

63. כן פירש בקרבן העדה, שי"ב מנה היו נוטלים "כל יום" בשכרן. וכן הוא לשון הגמרא במסכת יומא [לח א].

אולם רש"י במסכת שבועות [י ב] כתב, שבית אבטינס היו נוטלין בכל "שנה" שנים עשר מנה. ומה דאיתא בגמרא יומא שם שבכל יום היו נוטלין שכרן פירש הרש"ש שם, שבכל הימים טרם שסילקום מעבודתם היו נוטלין בכל שנה שנים עשר מנה.

וכן מסתבר שהרי לא היו מפטמין את

הקטורת, ואם חיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה, אלא עשב אחר היו מכירין שהיה מעלה עשן, אך לא יפה כל כך.

ולפיכך, הקטורת של בית אבטינס היתה מתמרת ועולה ביושר כמקל. וכשהגיע עשן הקטורת לתקרת ההיכל, היתה תמרתה פוסה [מתפשטת לצדדים], ויורדת.

ואילו הקטורת של אלו שבאו מאלכסנדריאה היתה פוסה [מתפשטת] מיד למטה, בתחילת עליית העשן.

וכיון שידעו חכמים בדבר זה שאין אומני אלכסנדריאה בקיאים במעלה עשן, אמרו: כל מזה שברא הקדוש ברוך הוא לכבודו ברא. שנאמר: "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". ועל כן יש לנו להחזיר את בית אבטינס לעבודתם.

שלחו חכמים אחריהם להשיבם לעבודתם, ולא רצו לבא. עד שכפלו להם חכמים שברן [מכספי תרומת הלשכה].

שעד עתה שנים עשר מנה היו נוטלין בשכרן בכל יום, ועתה העלו שכרם ונתנו להם עשרים וארבעה מנים.

רבי יהודה אומר: עשרים וארבעה מנה היו נוטלין בכל יום, ונתנו להם עתה ארבעים ושמונה מנים.

אמרו להן חכמים: מפני מה אין אתם רוצין ללמד אומנות הקטורת?

אמרו להם בית אבטינס: מסורת היא בידינו מאבותינו שהבית הזה עתיד ליחרב,

וחוששים אנו שלא ילמדו אחרים שאינם הגונים את מעשה הקטורת, ויהיו עושין בן לפני עבודה זרה שלהן.

ובדברים הללו מזכירין אותן חכמים לשבח: שלא יצאת אשה משל אחד מהן מבושמת מעולם.

ולא עוד, אלא כשהיה אחד מהן נושא אשה ממקום אחר שלא הכירו בהנהגה זו של בית אבטינס, היה פוסק ומתנה עמה שנושא אותה על מנת שלא תתבשם. כדי שלא יהיו העולם אומרים ומרננים שממעשה פיטום הקטורת שעסקו בו בעליהן הן מתבשמות.

והיו נוהגים בזהירות זו, לקיים מה שנאמר: "והייתם נקיים מזה ומישראל".

אמר רבי יוסי: פעם אחת הייתי עומד בירושלים, ומצאתי תינוק אחד משל בית אבטינס, אמרתי לו: בני, מאיזה משפחה אתה.

אמר לי: ממשפחת פלוני. כלומר ממשפחת בית אבטינס.

אמרתי לו: בני, אבותיך, לפי שנתכוונו לרבות כבודן בכך שלא רצו ללמד מעשה הקטורת, ולמעט בכך כבוד שמים. לפיכך, כבודם נתמעט, כי משחרב הבית ששוב אין צריך לאומנותם, וכבוד שמים נתרבה.⁽⁶⁵⁾

[ביומא דף לח א גרסינן: וכבוד מקום במקומו. ועיין קרבן העדה].

אמר רבי עקיבא: שח לי שמעון בן לוגא: פעם אחת יצאתי לשדה, ומלקט הייתי

65. המהרש"א בחידושי אגדות למסכת יומא [לח א] פירש דבית אבטינס בקשו שכר יותר

שלא תגיע מגילה זו ליד מי שאינו הגון וישתמש בה לעבודה זרה.

ועכשיו, שאינן בית אבא נאמנים, וירא אנכי שתעבור מגילה זו לידי מי שאינו הגון, הילך את המגילה, שאתה נאמן, והזהר בה שלא תצא מידך לידי אחרים.

וכשבאתי והרצתי הדברים הללו לפני רבי עקיבא, זלגו עיניו דמעות, ואמר: מעתה, אין אנו צריכין להזכירן לגנאי.

כי עד עתה היינו סבורים לגנות את בית אבטינס בכך שלא רצו ללמד מעשה הקטורת, על אף שביארו טעמם שלא רצו שיבא אדם שאינו הגון ויעשה כן לעבודה זרה.

סברנו דמילי בעלמא ניהו, ועיקר טעמם הוא לצורך עצמם ופרנסתם. אולם עתה שרואים אנו כמה נזהרו בשמירת המגילה, חזינן שכוונתם היתה לשם שמים. ומשום כן אין לנו עוד להמשיך להזכירם לגנאי.

שנינו במשנתנו: אלעזר ממונה על הפרוכת.

ומבאר הגמרא: שהיה אלעזר ממונה על כל אורגי הפרוכת והרוקמין בהן, שיהיו מוכנות להיכל ולשערים.

ששלשה עשר פרוכות היו במקדש שני, ובכל שנה ושנה היו עושין שתי פרוכות חדשות, להבדיל בין הקדש וקדש הקדשים.

שנינו במשנתנו: פנחס המלביש.

ומבאר הגמרא: שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה. והיינו שהיה עוסק בהכנת בגדי

עשבים, אני ותינוק אחד משל משפחת בית אבטינס. וראיתי אותו בוכה, ושוב ראיתי אותו ששחק.

אמרתי לו: בני, למה בכית?

אמר לי: על כבוד של בית אבא שנתמעט בחורבן הבית, בכך שפסקה עבודת הקטורת ומעלה עשן, אני בוכה.

אמרתי לו: ולמה שחקת?

אמר לי: על הכבוד המתוקן לצדיקים לעתיד לבא, כשיבנה הבית ויוצרכו שוב למעלה עשן.

אמרתי לו: ומה ראית עתה שנזכרת בכך ובכית ושחקת?

אמר לי: ראיתי עשב מעלה עשן לגנאי, ולפיכך נזכרתי בכבוד אבא שנתמעט בהעדר עשב זה, ושעתיד לחזור לעתיד לבא.

נומיתי [אמרתי] לו: בני, הראהו לי לבדי, שאני בודאי אהיה זהיר שלא יגיע עשב זה לעבודה זרה.

אמר לי: רבי, מסורת בידי מאבותי שלא להראותו לבריה!

ואמר רבי יוחנן בן נורי: פעם אחת פגע בי זקן אחד משל בית אבטינס ומגילת סמנים של קטורת בידו.

אמר לי: רבי, לשעבר היו בית אבא צנועין, והיו מוסרין את המגילה הזאת שכתובים בה סמני הקטורת איך להכירם וכיצד סדר הכנתם, אלו לאלו. והיו סומכין זה על זה

י"ב

מהראוי כדי להרבות כבודן, ובה רצו למעט כבוד המקום שעל ידי שכון הרב מיעטו את